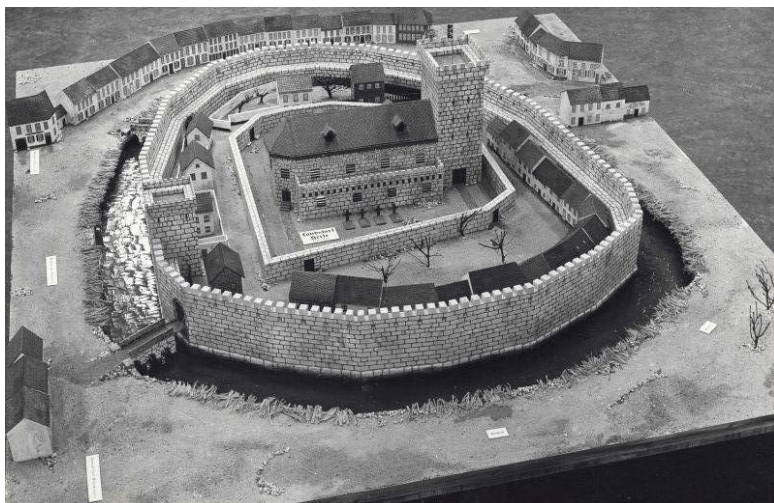

»HART VAN HEERLEN«

Informatiebulletin nr 28

***13^e jaargang
Juli 2021***

HEEMKUNDEVERENIGING HEERLEN STAD

vóór en dóór Heerlenaren met hart voor Heerlen

Hoe staat het met de vereniging

Langzaam kunnen we weer gaan denken aan activiteiten. De coronamaatregelen zijn versoepeld en de meest leden zullen zijn gevaccineerd. Ook tijd om u bij te praten over het wel en wee van de vereniging en natuurlijk hoe het nu verder moet gaan.

De afgelopen anderhalf jaar zijn er zo goed als geen activiteiten geweest. In maart 2020 is nog een commissie bekend als denktank bij elkaar gekomen om over de ontwikkelingen van de heemkundevereniging te brainstormen. Het is echter bij deze ene bijeenkomst gebleven.

Het bestuur is wel nog op gezette tijden bij elkaar gekomen. Een van de zaken die geregeld moest worden was de kalender. Het uitreiken van de kalender ging in december nog net voordat er weer een lockdown kwam. Verschillende leden zijn de kalender komen afhalen en het waren twee heel leuke sessies in de boekhandel van der Velden-van Dam. Tijdens deze twee middagen is het idee ontstaan of de boekhandel en de vereniging niet meer voor elkaar kunnen betekenen. Dit heeft tot het resultaat geleid dat er in het souterrain nog een redelijk grote ruimte voor ons beschikbaar is.

De ruimte die de vereniging in het Thermenmuseum heeft is in feite te klein. Vandaar dat het bestuur al langere tijd zoekende was. De ruimte in het souterrain

biedt veel mogelijkheden. Er is een grote ruimte van 5 bij 10 meter waar we met meerdere personen bij elkaar kunnen komen. Daarnaast is er nog een ruimte die we kunnen gebruiken voor de opslag van onze verzameling. In het souterrain is een toilet en een kleine pantry waar we een koffiezetapparaat kunnen plaatsen.

Volgens het bestuur zijn dit voorzieningen die het mogelijk maken om geregeld bijeenkomsten voor kleinere of grotere gezelschappen te organiseren. Zo kunnen de bijeenkomsten voor het

herschikken van onze verzameling gemakkelijk met meerdere personen plaatsvinden. De oorspronkelijk opzet van de vereniging met werkgroepen zou kunnen worden opgezet. Er kunnen ook ledenbijeenkomsten worden gehouden. De enige beperking is, dat dit tijdens de openingstijden van de winkel moet plaatsvinden. Op zich is dat geen probleem

omdat we de laatste jaren alleen nog maar middagbijeenkomsten voor de leden organiseren.

Buiten de ruimere accommodatie is er ook het voordeel van de boekhandel. In de winkel kunnen we ons presenteren. In een klein hoekje kunnen we laten zien wie we zijn en kunnen we de banner plaatsen. Tijdens de bezoeken van het bestuur aan de boekhandel viel ons op dat er geregeld aanloop is. De boekenafdeling Limburgensia schijnt redelijk te lopen, dus er komen klanten die in de geschiedenis van de regio zijn geïnteresseerd. Wie weet zijn dat potentiële leden. Daarnaast kunnen wij samen met de boekhandel ook kalenders, tijdschriften of boeken verkopen.

In concreto moet er toch nog het een en ander gebeuren. Inmiddels is de verzameling van de vereniging overgebracht naar de boekhandel. Deze staat nu nog in dozen. Zo gauw er kasten zijn kunnen deze worden ingeruimd. De grote ruimte moet nog worden aangekleed. Zijn we eenmaal gesetteld dan kunnen we gaan denken aan bijeenkomsten voor het reorganiseren van de collectie en in het najaar een ledenbijeenkomst. Willen we dit allemaal realiseren zou het bestuur het prettig vinden als er wat hulp kwam. Het kan zijn dat we u benaderen om ons te komen helpen. Hopelijk is deze hulpvraag niet voor niks.

Heerlen, juli 2021

Het bestuur

Een deel van het bestuur in actie

Een bascule uit 1732

Het nut van een heemkundevereniging blijkt uit het feit dat ons wel eens oude spullen worden aangeboden. U kent ons motto “Bezint eer gij met weggoaien begint” en dat gaat op voor de bascule die wij recent hebben ontvangen van mevrouw Engelen-Roex. Mevrouw Engelen-Roex gaat verhuizen naar een kleinere woning en zocht een bestemming voor de bascule die zij al enige tijd in haar bezit had. Aan deze bascule zit een heel verhaal vast dat mij de moeite waard leek om vast te leggen.

Een bascule is een weegschaal. In dit geval is het een lange arm met in het midden een draaipunt. Door op de ene helft de last of een voorwerp en op de andere helft de gewichten te leggen kan men meten hoe zwaar de last is. Het woord bascule is een leenwoord uit het Frans en betekent daar weegschaal. Uit het Chronologisch Woorden boek maak ik op dat het woord voor het eerst in 1847 in geschreven teksten voor komt. Het Franse woord bascule is afgeleid van het werkwoord basculer, dat wippen betekent. In feite komt de bascule als weegschaal overeen met de wip.

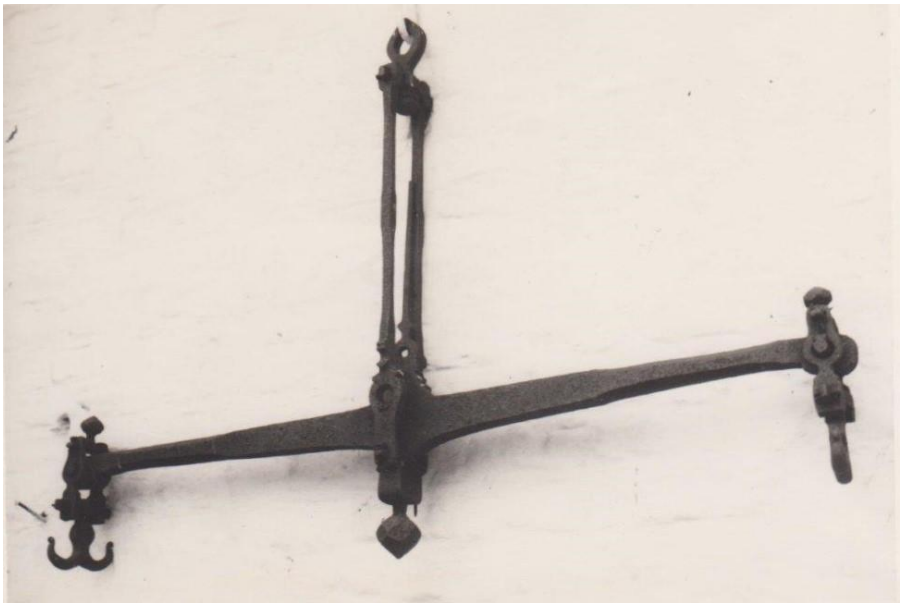

foto van mevrouw Engelen-Roex met de bascule in de Oliemolen

De bascule is ook bekend als een plateauweegschaal ofwel een bascule met messen, waarvoor de volgende beschrijving opgaat: “Vroeger werd voor het wegen van zwaardere voorwerpen een bascule gebruikt. Aan de ene kant werd een gewicht geplaatst en aan de andere kant het te wegen voorwerp. De weegverhouding was 1 op 10. De bovenkant van de weegschaal, waar het te wegen materiaal op geplaatst wordt, rust bij de achterkant op twee messen en hangt aan de voorkant ook op een mes. Verder komen op de hefboom van de bak

met gewichten ook nog twee messen voor. Een mes heeft een omgekeerde v-vorm. Hierdoor is de wrijving minimaal.” Voor de duidelijkheid zie bijgaande afbeelding.

Het verhaal van onze bascule is voor een deel verbonden aan de Oliemolen, want de vader van mevrouw Engelen-Roex was de molenaar op deze molen. Door eerst naar de Oliemolen te kijken komen we bij de molenaar Roex uit.

plateauweegschaal

De Oliemolen behoort tot een van de weinige oude monumenten die Heerlen rijk is. In het gedenkboek dat in 1952 ter gelegenheid van het 450 –jarig bestaan van de Oliemolen werd uitgegeven¹, zou uit een document van de toenmalige eigenaar blijken dat de molen in 1502 is opgericht. Het document is echter een kopie uit 1710 en de daarin vermelde feiten blijken niet te stroken met de geschiedenis. Een mogelijke verklaring is dat de kopiist het jaartal niet goed heeft gelezen en moeten we uitgaan van 1562. Uit onderzoek blijkt dat het oudste deel van een schuur uit 1450 stamt en het zou kunnen zijn dat de molen in eerste instantie een boerderij was.

De Oliemolen heeft in oude documenten ook de naam Creuwelsmolen of Crouwels molen. Waar deze naam van af is geleid is niet bekend. In een document van 23 maart 1563 werd de molen in een erfdeling als “In den Crouwel” vermeld en werd toen aan Willem van Schaesberg toegewezen. Vanaf 1570 is de eigenaar Johann Hottens. De molen werd op 9 juni 1769 gekocht door de broers Johannes

¹ Gedenkboek ter gelegenheid van het 450 jarig bestaan van de Oliemolen te Heerlen 1502-1952

Gedenkboek

ter gelegenheid
van het

450-jarig bestaan
van de

Oliemolen

te
HEERLEN
1502-1952

en Peter Casper Wetzels. Vanaf die datum is de molen tot 1953 eigendom gebleven van de familie Wetzels. Verschillende leden van de familie hebben ook het vak van molenaar uitgeoefend. In 1929 werd de molen verpacht aan de heer P. Roex.

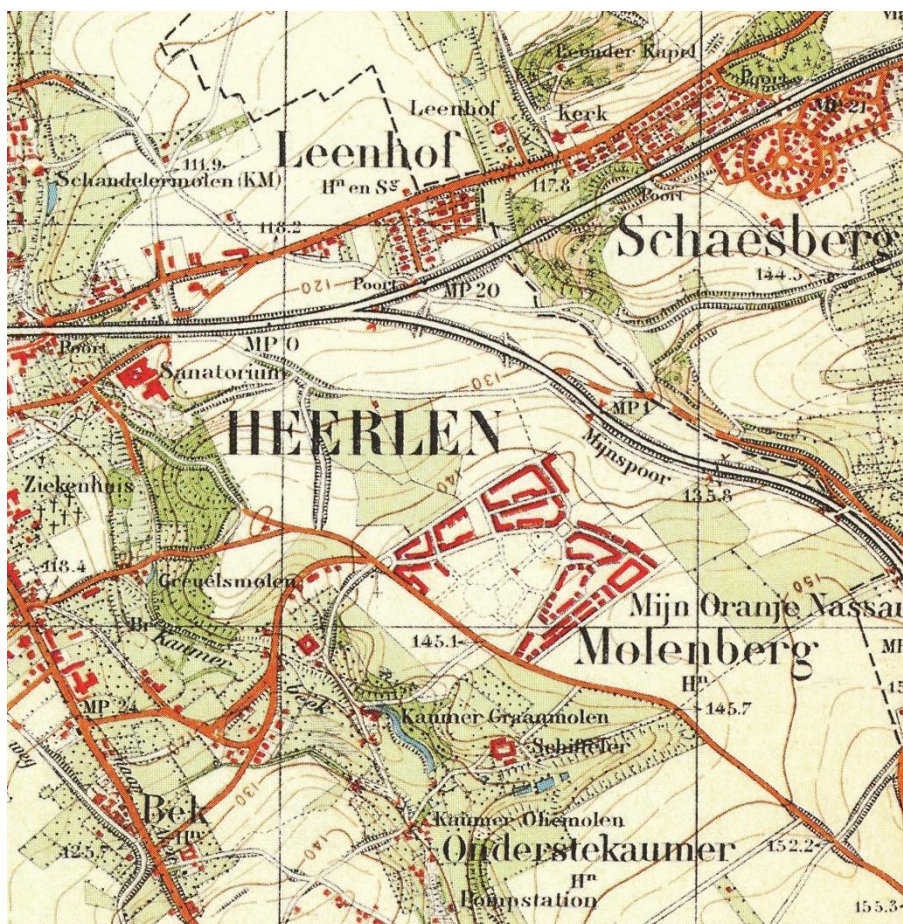
Oliemolen in de jaren vijftig met de jaren 1502-1952 op de gevel

Ze is een van de vele watermolens die Heerlen rijk is. Heerlen telde ooit 7 watermolens:

- Caumer-oliermolen bij de Erk nu gelegen in de Onderste Caumer
- Caumer-meel molen in 1371 voor het eerst vermeld.
- Oliermolen of Creuwelsmolen aan het Aambos.
- Schandelermolen (1550) aan de Schandelermolenweg.
- Kopkensmolen bij de Rennemigerweg.
- Weltermolen (1381) in Welten.
- Eykendermolen bij Terworm.

Vijf van deze molens liggen aan de Caumerbeek. De Caumeroliermolen is niet meer als molen te herkennen omdat het molenrad is verwijderd, hetgeen ook voor de Caumermolen of de Caumermeelmolen opgaat. In een artikel in Het land van

Heerle uit 1952 zou er ook nog een watermolen bij Meezenbroek of Musschemig zijn geweest, waarvan geen restanten zijn overgebleven².

kaart van Heerlen 1920 met de Caumerbeek en de molens

Aan de benaming van de molen is de bestemming van de molen af te lezen. Toch is de oliemolen niet altijd een oliemolen geweest. Ze is als oliemolen opgericht. In 1570 is de molen ook ingericht als volmolen. In 1809 is de molen gerestaureerd en is ze naast oliemolen ook een loomolen geweest. In 1829 werd een vergunning

² Land van Herle 2^e jaargang aflevering 2 maart-april 1952; Uit de historie der oude huizen te Heerlen; door Jo Horst pag 43

voor het malen van graan aangevraagd. Pas in 1905 is de oliepers verwijderd en is het een graanmolen.

Het waterrad is de krachtbron van een molen, waarop in dit geval twee molensystemen waren aangesloten. De oliemolen dreef een hamer aan waaruit

de olie uit koolzaad, lijnzaad, raapzaad en hennepzaad werd geplet. Ook vind ik dat er noten zoals aardnoten en beukennoten werden verwerkt. Na het pletten werden de zaden in een ketel verwarmd en vervolgens geperst. Afhankelijk van de soort olie kon deze worden gebruikt voor de consumptie, bijvoorbeeld om te bakken, of als brandstof voor lampen of als smeermiddel voor karren of wagens. Hetgeen na de persing overbleef werd tot lijnkoeken, veevoer verwerkt.

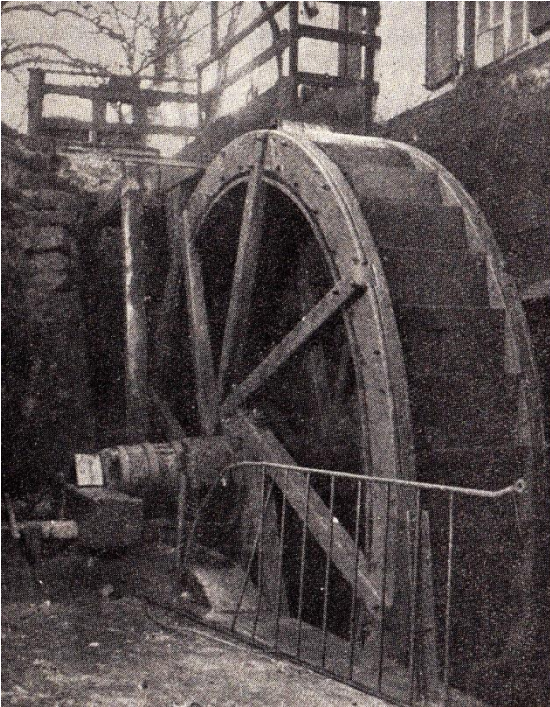

foto uit gedenkboek; het molenrad

In een volmolen werd het pas geweven laken gevold. Het laken werd met een hamer bewerkt waardoor een verviltingsproces optrad

en het laken een dichtere structuur kreeg.

Met de looimolen of loomolen werd de grondstof voor het looien van leer gefabriceerd. Door eiken- of beukenschors te vermalen en daaruit looizuur te winnen.

De laatste functie die de molen had was die van graanmolen en deze is voor ons nog wel bekend.

Molens waren in vroegere tijden de fabrieken, de voorloper van de moderne industrie. Water was een krachtige energiebron voor de molen. Om voldoende

waterkracht te verzamelen en niet afhankelijk te zijn van de stroomsnelheid van de beek, werd er bij elke molen het water verzameld in een stuwvijver. De stroomsnelheid is afhankelijk van de regenval en bij een groot aantal molens die naar verhouding vlak achter elkaar liggen op dezelfde beek, leverde dat nog wel eens problemen op.

Waterschaarste kon niet alleen door minder regen ontstaan, maar ook door menselijk ingrijpen. Voor de Caumerbeek speelde daarbij verschillende factoren een rol. Zo kennen we in Heerlen het fenomeen van het vlot. Met het vlot werd water van de Caumerbeek richting het dorp Heerlen geleid om de waterpoelen en de grachten rond het landsfort te verversen. Het vlot betekende dus minder water naar de molen. De onmin bij de molenaars werd uiteindelijk opgelost door een besluit van de gemeenteraad van Heerlen. In de raadsvergadering van 19 augustus 1819 werd besloten dat het vlot alleen in het weekend, als de molens niet werkte, zou worden omgeleid. Vanaf zaterdag 12 uur tot 's zondags 12 uur mocht het vlot stromen.

foto uit gedenkboek; de stuwvijver achter de molen

Een ander fenomeen die de watertoevoer van de beek beïnvloedde, had te maken met de mijnbouw en de verstedelijking van Heerlen.

De watertoevoer nam in zoverre af dat door mijnverzakkingen de loop van de Caumerbeek veranderde en dat de mijn Wilhelmina zijn mijnwater niet meer op

Caumerbeek loosde. De bronnen van de Caumerbeek werden ook gebruikt voor de drinkwatervoorziening van Heerlen. Met de groei van de bevolking werd er meer drinkwater gewonnen. Deze situatie werd zo nijpend dat de Caumermeelmolen in 1929 buiten gebruik werd gesteld. Voor de oliemolen werd de oplossing gevonden door in 1930 een elektromotor als energiebron te installeren. Dit had ook een positieve invloed op de productie. Bij de wateraandrijving was de productie 3000 kg per dag. Met de elektromotor kon 10.000 kg worden gemalen.³

Niet alleen watertekort was een probleem. Bij een stortbui was er ineens teveel water. Het was dan ook zaak om bij hevige regenval iemand ter beschikking te hebben om de kleppen van de stuwvijver open te zetten zodat het overtollige water versneld kon worden afgevoerd. Wat de gevolgen van een overvloedige regenbui kunnen zijn hebben we recent kunnen zien toen de Oliemolen onder water stond. Zover ik kan nagaan is dit nooit eerder gebeurd.

De familie Wetzels die zowel eigenaar en als molenaar was, werd in de laatste generaties steeds kleiner. Jan Mathijs Wetzels had twee zonen en wel Kaspar August Hubert Wetzels (1844-1905) en Jan Simon Hubert Wetzels 1845-1926). Beiden waren vanaf 1867 actief in de molen, waarbij de oudste Caspar de zakenman was en Jan Simon de molenaar. Jan Simon bleef ongetrouwd. Uit het huwelijk van Kaspar August Hubert Wetzels en Katharina Hubertina Ploumen werd een zoon en een dochter geboren. Deze zoon was August (Caspar August Hubert) Wetzels (1887-1953) en was de laatste mannelijk telg. In 1905 overleed zijn vader, in 1919 zijn moeder en in 1926 zijn oom Jan Simon Hubert Wetzels. Is dit misschien de reden geweest dat hij in 1929 het molenaarsbedrijf is gaan verpachten.

In Peter Joseph Roex vond August Wetzels de pachter. Uit de woorden van mevrouw Engelen-Roex begrijp ik dat de heer Roex dan net is getrouwd. Peter Joseph Roex is in 1898 in Ubach over Worms geboren. Hij stamt uit een boerenfamilie en bij zijn huwelijk heeft hij het beroep van landbouwer. Op 14 juni 1929 trad hij in het huwelijk met Maria Hubertina Vrösch uit Nieuwenhagen. Bij de aanvaarding van de pacht is het echtpaar op de Oliemolen gaan wonen. Dit gegeven vinden we terug in het Limburgs Dagblad van 20 september 1929 waar in de rubriek “gevestigde personen in de gemeente Heerlen” staat; Roex P.J. Oliemolenstraat 32.

³ Gedenkboek t.g.v. 450-jarig bestaan vd Oliemolen pag 22

De heer Wetzels woonde ook op de molen en de verpachting betekende niet dat hij niet meer bij de molen betrokken was. In een artikel in het Limburgs Dagblad van 28 februari 1952, waarin het 450 jarig jubileum van de molen in mei van dat jaar werd aangekondigd, lezen we; "De tegenwoordige eigenaar bemoeit zich ,ondanks zijn ver gevorderde leeftijd, nog steeds actief met de gang van zaken. Hij laat het dagelijks beheer volledig aan de heer Roex over. Het bedrijf zou echter niet zo solide zijn, ware het niet, dat heer Roex zich kan beroemen op een stel hardwerkende kinderen met hart voor de molen die de taak van hun vader niet in geringe mate helpen verlichten."

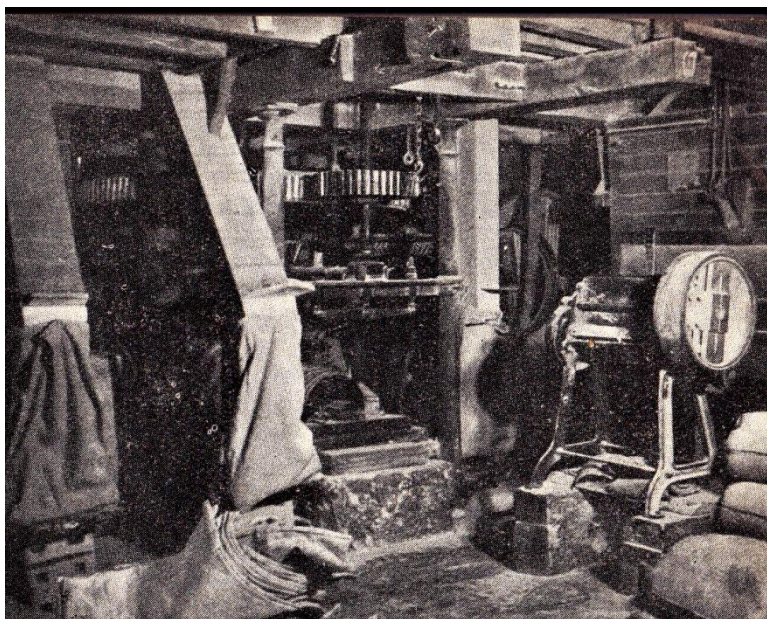

foto gedenkboek; het maalwerk

Het verhaal over de bascule wordt misschien iets duidelijker door de opsomming van namen van de familie Wetzels en Roex. Op de bascule staat het jaartal 1732 en dat zal waarschijnlijk ook wel de ouderdom van dit voorwerp aangeven. Naar het verhaal van mevrouw Engelen-Roex te oordelen is de bascule pas later aangeschaft. Een van de heren Wetzels schijnt de bascule op de markt in Heerlen te hebben opgekocht. Welke van de heren dat is geweest en wanneer deze koop heeft plaatsgevonden is niet duidelijk. Op een foto die mevrouw Engelen-Roex heeft toegestuurd is te zien dat de bascule aan een wit gekalkte muur van de Oliemolen hangt, waarbij je de vraag kunt stellen of deze toen nog wel werd gebruikt.

In het al aangehaalde artikel van 28 februari 1952 blijkt ook dat; “de heer P. Roex samen met de heer Wetzels de molen tot een van de best geoutilleerde en gezondste ondernemingen in Limburg wist te maken. Het molenaarsbedrijf Roex groeide uit tot wat later de onderneming Roex Baktotaal werd, die buiten meel allerlei grondstoffen leverde aan de bakkers rond Heerlen. Het meel werd niet meer zelf gemalen, maar van de meelfabriek Weert ingekocht. Deze onderneming groeide zo dat zij in de begin jaren zestig de Oliemolen heeft verlaten⁴. Toen is uit de inboedel de bascule overgegaan naar de dochter van de molenaar. Het was altijd een idee geweest om deze bascule op te knappen en als decoratiestuk te gebruiken. Daar is het echter nooit van gekomen.

Met het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog kreeg de molen er een functie bij. De molen werd het centraal depot voor de opslag van meel in Heerlen. In deze periode konden de inwoners van Heerlen hun eigen voorraad graan bij de molen laten malen. Uit de woorden van mevrouw Engelen-Roex was haar vader zeer genereus naar deze klanten. Bij het vullen van de zak met meel werd er ook wel eens een paar scheppen uit eigen voorraad bijgedaan. Dit verhaal wordt nog eens gestaafd in het Gedenkboek: “In de afgelopen oorlog was de Oliemolen het hoofddepot van de Heerlense graanvoorziening. Alle bakkerijen waren toen aangewezen op de Oliemolen, wat betreft de voorziening van bakmeel. Er werd natuurlijk, evenals in de eerste wereldoorlog, flink clandestien gemalen, omdat het in en om Heerlen vol zat met onderduikers van alle slag. En wie herinnert zich niet de lange rijen van vaders, moeders en kinderen, die met hun zakje rogge of tarwe naar de Oliemolen trokken en daar geduldig stonden te wachten op hun maalbeurt. Door deze handige manipulaties werd het distributiesysteem omgaan om de onderduikers, die immers geen distributiebescheiden hadden, van het hoog-nodige te voorzien.”⁵ Het krantenartikel in het Limburgs Dagblad van 30 april 1952 wordt nog vermeld: “zijn moedige hulpbetoon had de heer Roex bijna het leven gekost. Politierechercheur, wijlen de heer Koevoets, wist hem nog juist op tijd te overtuigen dat hij diende te verdwijnen.”

Inmiddels is de bascule bij onze collectie gevoegd en kunnen de leden dit historisch voorwerp in ons nieuwe verenigingslokaal komen bewonderen.

Heerlen, juli 2021
Leo Franck

⁴ Rijckheyt; bouwdoossier Roex; bouw van een magazijn met kantoren 21-6-1963

⁵ Gedenkboek t.g.v. 450-jarig bestaan vd Oliemolen pag 23

Heerlensche Broodfabriek Schaesbergerweg 71 Heerlen

Achter de gevel van dit pand gaat een interessante en bewogen geschiedenis schuil. In eerste instantie valt het pand ook niet op en de tekst “Heerlensche Broodfabriek” is jaren achter een volkernplaat verscholen gebleven, waardoor nu pas de oorspronkelijke bestemming van het pand, een bakkerswinkel, duidelijk is. Een bewogen geschiedenis, omdat zich in oktober 1944 een familiedrama afspeelde.

voorgevel Schaesbergerweg 71

De aanleiding van dit artikel is de vraag aan de heemkundevereniging of wij meer informatie over het pand Schaesbergerweg 71 hebben. Deze vraag komt van Frank Benneker, journalist van De Limburger en Jordy Clemens, wethouder van Heerlen. Deze vraag heb ik op gepakt en mijn bevindingen doorgestuurd naar Frank Benneker en dit is mede gebruikt voor zijn artikel in De Limburger van 28 juni j.l.. Bij de totstandkoming van het krantenartikel heb ik samen met Frank Benneker en Jordy Clement ook een bezoek aan het pand gebracht. Uit de gesprekken bij die gelegenheid met de huidige eigenaar Hugo Driessen zijn weer nieuwe inzichten ontstaan. Zo is het portiek dat toegang gaf tot de oorspronkelijke winkel- en

woningingang veranderd in één woningvoordeur. Op de foto is dat nog aan de iets andere kleur van de bakstenen te zien.

Op het krantenartikel zijn enkele reacties gekomen die detailinformatie hebben opgeleverd. Voor de rest is dit artikel gebaseerd op onderzoek op het internet. Daarnaast heb ik nog enkele adresboeken van Heerlen die in het bezit van de vereniging zijn, geraadpleegd.

De eerste insteek was zo een adressenboek en wel dat van 1950.

A. HAEMERS
Brood- en Banketbakkerij
Oranje-Nassaustraart 31, Tel. 3725
G. J. HAMAEEKERS
Brood- en Banketbakkerij
Heulsstraat 17, Tel. K 4448-387
HEERLENSE BROODFABRIEK O. PRIECKAERTS
Gr. v. Prinsterenstraat 4, Tel. 4371
HEERLENSE BROODFABRIEK O. PRIECKAERTS
Schaesbergerweg 71, Tel. 4371
A. JACOBS-HUIZINGA
Broodbakkerij. — Meezenbroekerweg 98, Tel. 4076
Fa. TH. J. JANSSEN
Brood- en Banketbakkerij. — Heerenweg 282

Daaruit blijkt dat de eigenaar O. Prieckaerts is en dat er naast de winkel op de Schaesbergerweg ook een winkel op de Groen van Prinstererstraat in Heerlen was. De vraag is wie is O. Prieckaerts en wat komen we van deze persoon te weten.

Met O. Prieckaerts handelt het om Oscar Hubert Prieckaerts. Hij is op 11 december 1898 in Soumagne in België geboren als zoon van Godefroid Prieckaerts en Jeanne Bailly. Soumagne ligt in de provincie Luik en er zijn verschillende kolenmijnen gevestigd. Bij de geboorte van Oscar Hubert was het beroep van zijn vader houilleur en dat is een mijnwerker in kolenmijn. Uit de geboortes van de kinderen van het gezin Godefroid of Godfried Prieckaerts blijkt dat nog twee kinderen in 1902 en 1905 in Soumagne zijn geboren en dat in 1908 een zoon in Heerlen werd geboren. Uit informatie van een familielid blijkt dat het gezin in 1907 naar Heerlen is gekomen, de arbeidsvoorwaarden en verdiensten van een

mijnwerker in Heerlen waren beter dan in België. Oscar is dus al op jonge leeftijd in Heerlen gekomen. Hij bezat in het begin van de 20^e eeuw nog de Belgische nationaliteit.

We kunnen ook nagaan wanneer het pand Schaesbergerweg 71 is gebouwd. Uit het archief van Rijckheyt onder de naam Priekaerts zien we:

1929276

Bouw winkel, 1929

Datering: 04-01-1929

Naam aanvrager: dhr. C. Priekaerts & B. Grootherder

Bouwwerk: Bouw winkel

Adres: **Heerlen, Schaesbergerweg**

Gemeentenaam: Heerlen

Aantal tekeningen: 0

Nr. vergunning: 1929/276

Archiefnaam: Heerlen, 1919-1981

De bouwvergunning is op 4 januari 1929 aangevraagd en de Hinderwetvergunning op 13 augustus 1929, hetgeen zou kunnen betekenen dat vanaf augustus het bedrijf actief was.

3093-hwv Schaesbergerweg, Heerlen; oprichting brood- en banketbakkerij, 1929 - 1929

Datering: 13-08-1929

Naam: **Priekaerts** en Grootherder

Bij deze twee vergunningen wordt de naam B. Grootherder vermeld die we bij latere vermeldingen niet meer tegenkomen. In het adressenboek van Heerlen 1933 staat aangegeven "Priekaerts O.H. broodfabriek, Schaesbergerweg 71". Ondanks deze vermelding wordt de heer B. Grootherder in de jaren 1929 tot en met 1935 bij verschillende vergunningaanvragen als compagnon vermeld. De naam Grootherder komen we buiten de vergunningen ook tegen in diverse kranten advertenties. Dat is tot ongeveer 1938 en daarna is het alleen O. Priekaerts.

Op 25 oktober 1923 trad Oscar Hubert Prieckaerts in het huwelijk met een Heerlens meisje Maria Helena Speetjens. Uit de huwelijksakte blijkt dat hij van beroep bakker is.

32 Heden *vijf en twintig* October negentien honderd drie en twintig
zijn voor mij, Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der Gemeente Heerlen in
het openbaar, in het gemeentehuis verschenen, ten einde een huwelijk aan te
gaan: *Oscar Hubert Prieckaerts Belg*
van beroep *bakker*, oud *veertien* jaar,
geboren te *Saumagne*, wonende *alhier*
meendejarige zoon van *Godefroid Prieckaerts*
bakker en van Jeanne Bailly won-
der dieroep Meiden wonende
alhier

Niet alleen Oscar Hubert maar ook zijn vader is bakker. De onderneming is dan nog niet opgericht. Uit een artikel in het Limburgs Dagblad van 23 mei 1924 over de jaarvergadering de Nederlandse Bakkersbond in Roermond, waar alle Limburgse bakkers zijn verzameld, voerde Oscar Prieckaerts het woord als vertegenwoordiger van de heer Jos Kessels uit Heerlen. Hieruit kunnen we concluderen dat hij in dienst was van de Broodfabriek "De Ster" Jos Kessels-Roos. Hij is waarschijnlijk niet zo maar een bakker hetgeen ook blijkt uit feit dat hij voor zich zelf is begonnen.

In verschillende nieuwjaaradvertenties in Het Limburgs Dagblad en de Limburger Koerier is al in 1927 sprake van een bakkerij Prieckaerts-Grootherder met als adres Tollensstraat 7 Molenberg. Vermoedelijk betrof het hier een bakkerswinkel en is in 1929 het plan verwezenlijkt om een eigen broodfabriek te beginnen. Dat het duidelijk om een broodfabriek gaat is ook te lezen in de Limburger Koerier van 6 juli 1929, waarin de firma L. Wijsen uit Meerssen bekendmaakt dat zij op 8 juli bij de firma Prieckaerst & Grootherder de nieuwste oven model 1929 met

uitrek- 4 bakruimtes gaat plaatsen. De firma Wijsen is importeur van Eterna heetwaterovens.

Limburger Koerier 6-7-1929 advertentie firma L. Wijsen

Het pand Schaesbergerweg 71 heeft in de loop der jaren meerdere verbouwingen en aanpassingen ondergaan.

- 4-1-1929 bouw van een winkel Schaesbergerweg 71
- 2-7-1929 wijziging kapplan bakkerij
- 25-10-1929 bouw winkel/woning
- 22-11-1929 bouw van een afdak
- 15-6-1934 vervanging metselwerk boven inrijpoort
- 3-10-1955 uitbreiding brood en banketbakkerij
- 10-7-1973 verbouwen en uitbreiden van een winkel/woonhuis

In het adresboek van 1950 staat ook een tweede adres namelijk Groen van Prinstererstraat 4 vermeld. Dit is op de hoek met de Kasteellaan en er zijn meerdere winkels in de buurt. In verschillende krantenadvertenties vinden meerdere winkels.

5361 Schaesbergerveld. Stukken betreffende de realisering van winkelcentra in Schaesbergerveld en Meezenbroek. Vaststelling grondprijzen en verkoop van voor winkel- en woningbouw bestemde bouw kavels aan gegadigden, 1955 - 1960

5362 Schaesbergerveld. Verkoop van grond aan F.L.M. Zwanikken, van Leeuwen N.V., W.J.J.M. Vaessen, Jongen N.V., D.W.J. Weijts van der Schoor, het Groene Kruis, M. Jorissen, W. Heussen, O. Prieckaerts, Speltham, Coöperatie "Ons Dagelijks Brood" U.A., Bindels, Hel N.V.P. de Gruyter N.V., Beiersch Bierbrouwerij Bavaria N.V. gelegen te Schaesbergerveld, 1959, 1960

5410 Weltertuynstraat. Verkoop van grond aan de R.K. Vereniging "Het Limburgs Groene Kruis" afdeling Heerlen gelegen aan de Weltertuynstraat, 1962 - 1968

Rijkshet archief gemeente Heerlen 1919-1969 gedeelte 016

Een tweede winkel of een nieuwe pand voor de winkel aan de Schaesberweg 71 was gevestigd aan de Amsterdamstraat. In 1959 wordt O. Prieckaerts vermeld bij de verkoop van grond door de gemeente Heerlen voor realisering van een winkelcentrum in het Schaesbergerveld. Op de website van Rijkshet is een knipselkrant met familieberichten van de familie Prieckaerts te zien. Oscar Hubert Prieckaerts is in 1969 overleden en de onderneming werd voortgezet door zijn

zoon Jean Priekaerts. Bij het overlijden van deze laatste in 1985 is er ook een advertentie van de medewerkers van de bakkerij O. Priekaerts BV, dan is deze alleen nog aan de Amsterdamstraat gevestigd. Op het adres Schaesbergerweg 71 woonde toen wel nog mevrouw Priekaerts.

Ten gevolge van het bombardement van 13 oktober 1944 op Leenhof werd het gezin van Oscar Hubert Priekaerts zwaar getroffen. Heerlen en Schaesberg zijn in september 1944 bevrijd. In de buurt van de kerk van Leenhof was in de nabijgelegen school een Rode Kruis post waar diverse militairen liepen en in de boerderij Leenhof was een veldhospitaal ingericht. Verderop richting Bredastraat was een provisorisch vliegveldje ingericht, waarop een Amerikaans verkenningsvliegtuig stond. Dit zijn naar alle vermoeden de redenen geweest dat een Duits vliegtuig splinterbommen op de weg voor de kerk wierp.⁶ Op die vrijdag 13 oktober gaan vijf kinderen van het gezin naar het lof van zes uur in de kerk van Leenhof. Met dat het lof uit is en de kerkgangers de kerk verlaten wierp het vliegtuig de bommen af. Vier zoontjes uit het gezin Priekaerts waren op slag dood. Een ouder zusje dat door toeval de kerk iets later verliet overleefde het bombardement. Zij doet een verslag in een artikel in het Limburgs Dagblad van 14 september 1994, dus vijftig jaar later. Als Oscar Priekaerts met paard en wagen thuiskwam, vernam hij van het ongeval en is toen dadelijk naar de plek des onheils gegaan. Oscar Priekaerts heeft zijn ervaringen van die dag op papier gezet en pas na zijn dood mocht dit worden geopend. Zo bleek toen dat hij uren om het huis heeft gezworven voordat hij zijn vrouw en kinderen het verhaal precies te kon vertellen. Voor het gezin is dit een trauma geweest waar jaren nauwelijks over is gesproken. Enkele dagen na de begrafenis ging de bakkerswinkel weer open en stond mevrouw Priekaerts weer gewoon achter de toonbank.

Heerlen, juli 2021
Leo Franck

⁶ www.heerlykheyschaesberg.nl/oorlogsdrama-leenof

Vergeelde foto's uit vooroorlogse jaren herinneren aan de vier knullen **Prickaerts**. De jongste negen, de oudste nauwelijks dertien. Het vrolijke viertal is dolgelukkig als de bezetter is verdreven. Nauwelijks vier weken na de bevrijding komen ze om bij een bomaanslag van de laatste Duitsers. Voor het eerst gaat het dagboek van vader open.

● Het gezin **Prickaerts** voor de aanslag: Oscar, Delphin, Finny (bovenste rij) en Hubert, Guillaume, Henri, Rietje en Tiny.

Het bakkersgezin **Prickaerts** wordt vrijdag 13 oktober 1944 in minder dan een minuut tijd opgevoerd in 'groten' en 'kleinen'. De alstid vrolijke middenmoeder, Oscar, Henri, Guillaume en Hubert is niet meer. Het noodlot slaat toe. Hard en overduidelijk.

„Maak er maar geen al te verdrietig verhaal van”, drukken Finny Kempenaers-Prickaerts (86) en Riet Kempenaers-Prickaerts (84) me op het hart. De Heerlense zussen zijn waars van vals sentiment, na een halve eeuw nog wel oprecht bedroefd. Als ze hun verhaal vertellen, dat verdriet is bijt dat met die droefheid best te leven is. Ondanks de lijdens.

Finny en Riet zijn nog elke dag bezig met de dood van hun vier broertjes, nu vijftig jaar geleden. Een oorlogstrauma vinden ze zelf een te zwaar versand, maar dat de gebeurtenis een stempel heeft gedrukt op het leven van de vrouwen, is evident.

„Het verdriet is soms nog niet zo hevig als toen, maar draaglijk, vreemd genoeg”, vertellen ze. Met alle herinneringen in het ver-schiet, begint het verdriet achter weer te knagen. De zussen willen nu vooral de dood van de jongens herdenken. Uit plicht, maar ook om de groenrijke aanslag weer een beetje verder te verwerken. En „Het vreemd het ook mag klinken, ons gezin heeft er wel iets positiefs aan over gehouden; een hele sterke, onderlinge

Wrede dood broers maand na bevrijding

DOOR MONIQUE PARREN

band tot op de dag van vandaag.”

De luchtaanval op het kerkje Onze Lieve Vrouw van de Blijg Carmel in de Landgraafse wijk Leenhof, op die 'na-dorlogse' vrijdag in oktober, eist vijftien dodelijke slachtoffers.

Later blijkt dat niet de kerk, maar het op een steenworp afstand gelegen Amerikaans noodhospitaal het doelwit was van de laatste Duitsers.

De familie **Prickaerts** verliest in een klap vier kinderen. Het doodspelletje speelt over 'wreed oorlogsgeweld'. De jongens gaan op die oktoberavond naar het Maria-hof met de toen 14-jarige Riet, een beetje als vijfde wiel aan de wielen. Na de dienst blijft het

meisje dan ook achter met een richte. Ze maken gebeld over een vliegtuig dat al dagenlang boven de wijk cirkelde, weet ze nog als de dag van gisteren.

Ook de daaropvolgende gebeurtenissen staan Riet in het geheugen gegrift tot het moment waarop ook zij vooropde de ogen sluit. „Ik was kwam dat vliegtuig onlangs scheren, zo'n raar geluid. Daarna hoorde ik geknert en zag ik overal kleine vlammetjes. Zand en geschroefde boom-schors vlogen ons om de oren en daarna was het een moment doodstil. Doodstil.”

De twee nichtjes blijven plat op de Schaatsbergerweg liggen tot het geparkeerde licht geroepen. Pas als ze overvloedig klauteren

wordt de vernietigende kracht van het afgeworpen projectiel duidelijk. Riet: „Het meisje naast ons was dood, dat zag ik. Twee vrouwen en een kind kwamen aangerend, die waren doodsbang maar ongeduldig, toen ben ik ook weg-gelopen.”

Voor de jonge Riet is de afstand naar huis, nauwelijks een kilometer, de langste weg die ze ooit heeft moeten afleggen.

„Het eerste dat ik zag was een vrouw in een plas bloed, ze miste beide voeten en kon niet meer lopen. Een meter of zo verder kwam ik bij de vier jongens. Ze lagen voorover op de grond, het was niet alsof ze met grote kracht meegewekt waren. Pas konden meter verder dacht ik: 'het waren onze jongens.'”

De hele weg naar huis aan de Schaatsbergerweg 71, probeert Riet het beeld en vooral het idee te verdringen. Ook later spreekt de Heerlense lange tijd niet over de afschuwelijke beelden. „Soms is verdriet zo groot, dat je daar niet over kunt spreken”, zegt ze.

Finny weet nog hoe haar jongere zusje het huis kwam binnengevlogen. „Zijn de jongens hier, dan is er niets gebeurd, zeg ze”, vertelt Finny. „Pas sinds kort weet ik dat ze toen al precies weet wat er gebeurd was, maar het niet kon en wilde aanvaarden.”

Het sprankje hoog wordt meeslede de bodem ingestegen, want de jongens waren niet thuis. Gelin van de vier.

Hun vader heeft de vreselijke taak om het gezin zekerheid te verschaffen. Het gezicht van zijn jongere geeft de bakker een klagen, die hij nimmer meer te boven komt.

De vondbt van zijn eigen vlees en bloed bedrijft hij in zijn familie-kronieken, die op zijn drogend verzoek onopgevoerd bewaard zijn gebleven tot na zijn dood. De ge-luigen van zijn onmetelijk verdriet was te luttel om bij leven en welzijn met zijn kinderen te delen.

„Rietje was ongeduldig gebleven. Just toen ik met paard en wagen thuiskwam, kwam zij mij huiltend vertellen wat er gebeurd was. Zij had nog naar de jongens gekeurd, maar ze niet meer kunnen vinden. Ik er naar toe en weet ik daar zag, was wel het verschrikkelijkste wat ik ooit gezien heb. Liken en vermende gewonden en daar tussen mijn vier jongens, naast elkaar, dood op hun buike liggend. Gieske door-zweeft met logen en de helft van zijn hoofdje ernstig. Oscar het hoofdje af, dat ik in de buurt nog een opgraven en zo goed en zo kwaad als het ging op zijn plaats brengen. Henri doorzocht met graausharven en Hubert het hoofdje af, kon ik ook vinden en er aan vasthechten. Toen naar Ma en de anderen, maar dit verdriet kan ik toch niet beschrijven.”

Dat hun vader uren rond het huis zwerft, voordat hij zijn vrouw en kinderen de waarheid kan vertellen, horen Finny en Riet pas jaren later.

Na de begrafenis probeert de familie het gewone leven weer zo snel mogelijk op te pakken. In huis wordt nog slechts sporadisch gesproken over het wreeds-lustige viertal, maar een feestdag is niet compleet zonder een bezoek aan de grafen van Oscar, Henri, Guillaume en Hubert.

De bakkerswinkel aan de Schwaatsbergerweg gaat enige tijd na het smaltelijke verlies weer open. Moeder staat weer achter de toonbank, als vinnoud. De zussen herinneren zich het model-ven en het begrafenis, maar ook de tweevoudige opmerkingen van wat zij 'domme' mensen noemen. „Iemand zei eens tegen Moeder: 'U moet de Duitsers nu toch wel heel erg haten'. Om wat ze toen ze, is ze ons zo dierbaar. 'U zijn geen enkele moeder wat ik heb meegemaakt, ook geen Duitse.'”

Finny betreurt het dat die gein-laden onderling weinig oog en oor hebben gehad voor de ge-volens van de anderen. „Ieder- een was zo met zijn eigen verdriet bezig. Sindsdien weet ik pas hoe Riet zich gevoeld moet hebben, hoe ze moet leven met die beelden van toen. Ook ons jongste zusje, dat toen naar zijn de aanslag is geboren, is altijd be-trokken geweest bij een rouwpro- ces om kinderen die ze nooit heeft gekend.”

Geheugen door de naderende fes-tiviteiten komen de verhalen nu los, lang na die Tweede Wereld-oorlog. Misschien is dat de echte bevrijding.

artikel Limburgs Dagblad 10-9-1994 het verhaal na 50 jaar

Colofon

Hart van Heerlen is een uitgave van de heemkundevereniging Heerlen- Stad en verschijnt twee keer per jaar.

Ingezonden artikelen:

van het bestuur, Jan Halmans en Leo Franck.

Foto's:

Uit het Gedenboek ter gelegenheid van het 450-jarig bestaan van de Oliemolen, de verzameling van de Heemkundevereniging Heerlen Stad en internet.

Mocht u naar aanleiding van dit tijdschrift lid willen worden van de heemkundevereniging Heerlen-Stad dan kunt u zich aanmelden door:

- Een mail te sturen naar info@heemkundeverenigingheerlenstad.nl
- Of een kort briefje naar het secretariaat.

Bij uw aanmelding zouden wij graag uw adresgegevens, eventueel mailadres of telefoonnummer ontvangen.

De contributie van de vereniging bedraagt € 15, - per jaar.

Secretariaat:

Keramiek 7, 6372 DX Landgraaf

Bank:

NL83 INGB 0004 9228 28 t.n.v. Heemkundevereniging Heerlen Stad.

Nadere informatie over de vereniging kunt u vinden op onze

Website: www.heemkundeverenigingheerlenstad.nl

Facebook: heemkunde heerlen stad

ISSN 1877-6957